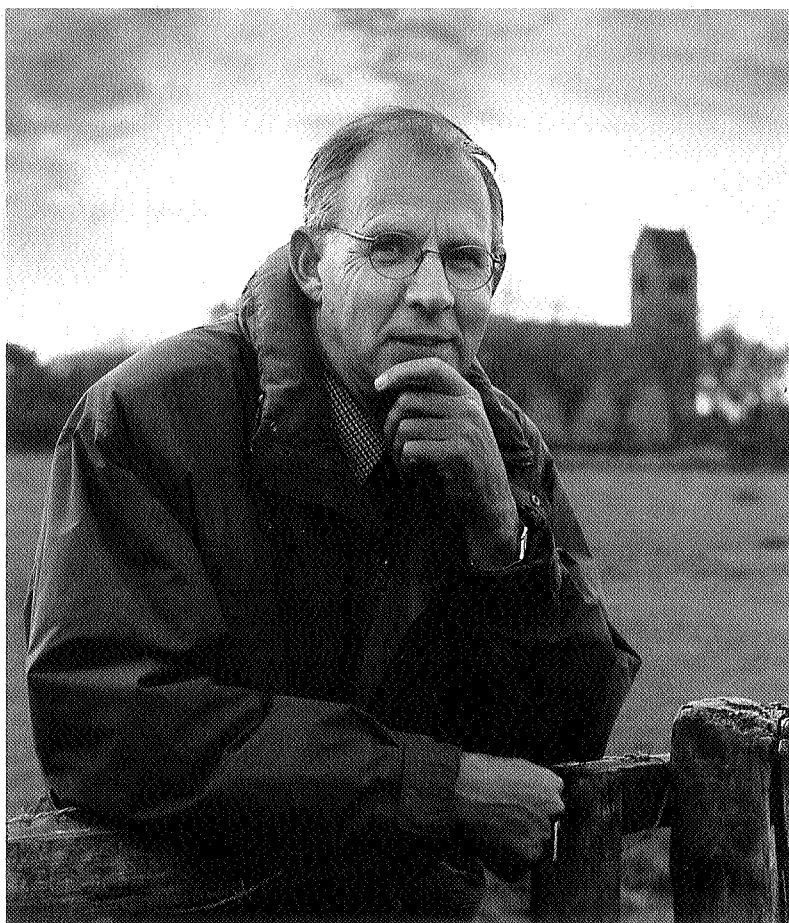

Friese platteland verandert snel

Jan Abrahamse

Als boerenzoon had hij de schaatsen nodig om in de winter het ouderlijk huis te kunnen bereiken. En als voorzitter en voorheen ijsmeester van de Vereniging de Friesche Elf Steden is hij op schaatsgebied de autoriteit bij uitstek.

Henk Kroes, 59 jaar. In het dagelijks leven directeur van It Fryske Gea, maar op 28 november viert hij zijn afscheid na 28 jaar bij It Fryske Gea gewerkt te hebben, waarvan 15 jaar als directeur. Een gesprek over de emoties van Henk Kroes: het landschap, de witte en groene schimmel en de Elfstedenhype.

Henk Kroes: 'Schaatsen is niet alleen bewegen op het ijs, foto John Stoel'

Onderweg naar Bozum, al bijna dertig jaar de woonplaats van Henk Kroes, maken fotograaf John Stoel en ik grappen over de vermoedelijke nervositeit van de rayonhoofden, want er ligt een flinterdun laagje ijs op de sloten. Wonderlijk, die associatie van vorst en sneeuw met de Elfstedentocht. Nog wonderlijker dat er niet over de deelnemers gesproken wordt, maar altijd over de mensen van de organisatie, Henk Kroes en zijn rayonhoofden voorop. 'It giet oan' is nog steeds een geveleugeld woord. In dit gesprek willen we het echter niet alleen over de schaatshype praten, maar ook over andere zaken die Kroes na aan het hart liggen: het landschap en dan met name het Friese terpengebied, want dat is mondiaal gezien het meest unieke deel van Friesland, aldus Kroes.

Als we het terpedorpje Bozum binnen rijden, worden we eerst onaangenaam verrast door een splinternieuwe loods waar geen ruimte meer is om singelbeplanting als schaaimgroen aan te brengen om zoveel lelijks te verdoezelen. Een beetje architect had hier goed werk kunnen verrichten. Aan de zuidwestkant van het dorp bevindt zich een uitbreiding van witte schimmel die kenmerkend is voor het Friese platteland. Tegenover een vervallen kerk van de rechtzinnig hervormden van Bozum woont Henk Kroes in een fraaie rentenierswoning uit 1846 met twaalf lindebomen die verwijzen naar de twaalf apostelen.

Henk Kroes is geboren in Terkaple, ten zuiden van het Snekermeer, en opgegroeid in Goëngahuizen, nabij Grou. 'Ik ben opgegroeid naast een van de terreinen van *It Fryske Gea*.' Na de HBS deed hij de opleiding Weg- en waterbouw aan de HTS in Den Haag en na zijn militaire dienst studeerde hij weg- en waterbouw aan de TH in Delft. Zijn eerste baan was verkeersingenieur bij Provinciale Waterstaat in Friesland. Een van de eerst opdrachten was het ontwerpen van verkeersverbindingen in de provincie als er een dam naar Ameland zou worden gerealiseerd. 'Ik heb ook in mijn laatste studiejaar, in 1968, het congres *Wat met het wad* georganiseerd.' In 1970 kwam Henk Kroes in het bestuur van *It Fryske Gea*. In 1983 werd hij gevraagd om directeur te worden. 'Ik heb daar wel even over moet denken, maar ik heb het met heel veel plezier gedaan, samen met uiterst gemotiveerde mensen.'

Geen boegbeeld

Je ziet dat natuur- en landschapsorganisaties zich steeds meer profileren met voorzitters die landelijk een belangrijke uitstraling hebben. Neem Natuurmonumenten met Winsemius, het Wereld Natuur Fonds met Ed Nijpels, Het Drentse Landschap met Aleid Rensen. Op de opmerking dat *It Fryske Gea* er niet slim aan doet de relatie met hem te verbreken, antwoordt Kroes bescheiden: 'Ik denk dat het bewust zo gekozen is. Het moet niet zo zijn dat het *Gea* alleen maar Henk Kroes is. Ik heb het vijftien jaar gedaan en ik wil niet alleen het boegbeeld zijn. Er komen steeds meer opgeleide mensen; opvolger Utsje Hoster neemt mij nu al veel uit handen. Bovendien is er nu de mogelijkheid om eruit te stappen en wil ik nog wel wat anders doen; ik heb nog een paar andere baantjes.'

Terpengebied

'*Wat schaatser en lezers van Noorderbreedte bindt, is het landschap*', zo stelt Henk Kroes in *Noorderbreedte* 1995-1. 'Als schaatser heb je er een aparte band mee, alleen al omdat je het vanuit een andere hoek bekijkt en omdat je op andere plaatsen komt. Schaatser is niet alleen bewegen op het ijs. Het is ook natuur- en landschapsbeleving.' Kroes zit op zijn praatstoel als we hem vragen naar het Friese landschap. 'Het Friese landschap bestaat niet, er is een enorme variatie van landschappen. Ik heb ooit een tentoonstelling gemaakt getiteld *It Fryske Gea in doorsnee*, waarbij twee lijnen werden getrokken van Terschelling naar het Fochterloërveen en van Schiermonnikoog naar Gaasterland. Die lijnen werden verdeeld in vakken waar we een drieliuk hebben gefotografeerd van landschappen, en daar kwam die variatie heel duidelijk naar voren. Als je mij vraagt wat het meest unieke landschap van Friesland is, dan noem ik het kleiweidegebied van Friesland en Groningen, met zijn honderden bewoonde en onbewoonde terpen. Het is de ontstaansgeschiedenis van dit gebied, de kleine dorpjes die buitengewoon boeiend zijn. Het twaalfde-eeuwse tufstenen kerkje van Bozum is een juweel. De grondstof kwam uit de Eiffel en werd hier verwerkt. De invloed van het geloof speelt ook een belangrijke rol in het behoud van de kerken. Neem bijvoorbeeld de katholieke kerken van Oostervierum, Blauwhuis en Bozum; die zijn alle-

maal verdwenen, in tegenstelling tot de hervormde kerken. Dat kwam omdat het toezicht en onderhoud van de godshuizen bij de protestanten in het dorp zelf lag, terwijl het bij de katholieken centraal, op afstand werd geregeld. De Slachtedijk kronkelt 42 kilometer lang als cultuurhistorisch monument door het Friese landschap. In het jaar 2000 zullen we er tijdens een Friese festival *Simmer 2000*, een marathon op houden. De Slachtedijk wordt echter door twee wegen doorsneden. Dat betekent dus dat er 'kleinplaatsen' moeten komen. Er zijn nu gelukkig plannen om twee delen van het Friese terpengebied op de Werelderfgoedlijst te plaatsen. Het gebied Tzuum-Wommels-Bozum-Weidum en Birdaard-Dokkum-Holwerd-Hallum.'

De Landschappen zijn natuurbeheerders

De Landschappen hebben de laatste jaren meer belangstelling voor natuur dan voor landschap. Het is dan ook een betreurenswaardige ontwikkeling dat landschappelijke en cultuurhistorische elementen en structuren buiten beschouwing worden gelaten.

'De Landschappen zijn inderdaad natuurbeheerders geworden. Dat is een duidelijke keuze geweest. We hebben 15.000 hectare natuurterrein en we hebben er onze handen vol aan; ook financieel ligt daar ons speerpunt. Ik ben het met je eens dat de zorg voor het landschap tussen de wal en het schip raakt. Bij de windmolendiscussie is dat aspect heel duidelijk naar voren gekomen. Aanvankelijk hebben we ons met alles bemoeid, met erfbeplanting, met details in het landschap, gewijzigde boederijbouw, enzovoort. Voor 1960 waren er geen organisaties die deze zaken oppikten. Toen kwamen er steeds meer specialisten, zoals de Milieufederatie, de Waddenvereniging, Milieudefensie, Greenpeace, en anderen. Een paar jaar geleden heb ik geprobeerd alle organisaties op een lijn te krijgen. Daar waren de organisatie als de Oude Friese Kerken, de Molenstichting, Heemschut en ook Noorderbreedte bij betrokken, maar te veel organisaties denken te sektarisch.'

Groene schimmel

It Fryske Gea heeft ook gekozen voor natuurontwikkeling en daarmee staat het beleid van de vereniging soms haaks op het behoud van land-

schappelijke en cultuurhistorische waarden. De ecologische hoofdstructuur (EHS) is daarbij vaak een bepalende factor. We noemen het maar de 'groene schimmel'. Ruwweg gezegd betekent dit dat de zorg voor vogels en planten en de landschappelijk en cultuurhistorische waarden worden vergeten of in sommige gevallen zelfs aangetast. Henk Kroes: *'Ik ben erg blij met de ecologische hoofdstructuur in Friesland; daarbij denk ik bijvoorbeeld aan de verbinding van de Rypstjerkerpolder naar het Ottema-Wiersmareservaat, die door een landbouwgebied loopt. De EHS geeft alleen problemen bij boeren, die als de dood zijn voor alles wat niet op gras lijkt. Bij afwijkende beplanting gaan ze schreeuwen.'*

Witte schimmel

Het platteland verandert snel. Overal in Friesland dringt de nieuwbouw op in het landschap. Het is niet alleen wit, het is ook groots en houdt geen rekening met de geografische en cultuurhistorische structuur van dorp en landschap. Nergens gebeurt dat dramatisch als in Friesland.

'Ik ben het met je eens dat de witte schimmel in

Noord-Nederland het meest in Friesland voorkomt. Woningbouw moet wel mogelijk zijn in de dorpen, maar men moet veel strengere eisen stellen aan de woningbouw en de stedenbouwkundige uitleg. Een dorp wordt nu een onderdeel van de stad en dat is verkeerd. Als mensen zich in een dorp willen vestigen dan zullen ze zich moeten realiseren dat je in dorp niet op dezelfde manier kunt bouwen als in de stad. Er zijn geen rooilijnen meer en er ontstaan geen smalle straatjes meer waar iets te ontdekken valt. Ook hier in Bozum is dat het geval. Toen mijn vrouw en ik hier zo'n dertig jaar geleden kwamen, waren we een van de eersten die niet economisch aan Bozum gebonden waren. Het verhaal over Jorwerd van Geert Mak had ook hier geschreven kunnen worden. Er is veel gesteggeld om de uitbreiding en er waren veel bezwaren tegen het bestemmingsplan. Na heel veel moeite is er een plannetje gekomen, maar daarna heeft niemand zich bemoeit met de invulling en nu is er een structuur waarbij ieder individueel tevreden is, maar het totaal er niet uit ziet. Eigentijdse architectuur blijft natuurlijk mogelijk, zoals bijvoorbeeld de nieuwe basisschool in ons dorp en het nieuwe atelier van

kunstenaar Ids Willemsma in Oosterwierum. Ik denk dat een planologische bescherming nodig is. Hier ligt een taak voor provincie en gemeente. De Friese Milieufederatie heeft die taak verwaarloosd.'

Blijf jezelf

Henk Kroes is voorzitter van Simmer 2000, een stichting die in 2000 Friezen die uitgezworven zijn over de hele wereld, terug wil brengen. Verder zit hij in het dagelijks bestuur van het waterschap en doet hij ook weer mee aan de waterschapsverkiezingen. Een politieke functie bij het CDA heeft hij afgewezen. In zijn vrije tijd probeert hij wat meer te sporten, vooral fietsen. En hij blijft natuurlijk voorzitter van de Vereniging de Friesche Elf Steden. In een periode dat het hard gaat vriezen zijn Kroes en de zijnen dag en nacht bezig. Er zijn ook veel nevenactiviteiten. Voor de EG hield hij in Brussel een voordracht over sport in de regio's, met de NOS is hij naar IJsland geweest voor een programma over water en hij hield een lezing voor de Erasmus Universiteit over het management van de Elfstedentocht.

